

ФАТАЛНИЯТ ИЗБОР

Присъединяването на България към "Оста" на 01.03.1941 г.

полк. о. р. доц. д-р инж. Георги Кокеров

Жестокостта на великите сили в Париж е безмилостна. Наложеният от тях Ньойски договор оставя мъки, сълзи и страдания. Хиляди българи са заставени да останат под жестоко робство и да приемат чуждо гражданство (чл. чл. 39 и 44). По това време България и Унгария са единствените страни в света, които граничат със свои територии и са заобиколени от съседни врагове. В Париж победителите наказват победените, а не възстановяват правдата и не премахват опасността от война. Най-тежко и жестоко е наказана България; злобата на Д. Лойд-Джордж и Ж. Клемансо е най-силна срещу България. Подобна злоба в политиката историята не познава нито до Ньой, нито след него; същата е злобата на победителите в Париж през 1946 - 1947 г. и то пак само срещу България.

Мир, строг неутралитет и абсолютна не обвързаност - това са основните принципи, върху които е построена външната политика на България между двете световни войни. Всички български правителства след Първата световна война старателно изпълняват клаузите на Ньойският диктат, притиснати от жестоката несправедливост и твърдото насилие. Политиката на България е съдържана и разумна. Проявяват се внимание и коректност, както към балканските съседи, така и към европейските партньори.

След 1934 г. Германия започва да провежда твърда ревизионистка политика, насочена срещу т. нар. Версайска система. Когато германските представители напускат Обществото на народите и всички други международни организации един от дипломатите в Женева казва "Следвоенният период в Европа завърши. Започва предвоенният".

На 31.07.1938 г. е подписано Солунското споразумение, съгласно което страните от Балканският пакт се отказват от военните клаузи на Ньойския договор, а България се отказва от постановленията на Лозанската конференция (23.07.1923) за Западна Тракия. Това се смята за успех на английската политика.

През лятото на 1938 г. отношенията на Германия с Англия и Франция силно се изострят. По молба на английският крал цар Борис III става посредник между английското правителство и Хитлер. Благодарение на неговите способности противоречията между западните демокрации и нацисткото правителство на Хитлер са изгладени на Мюнхенската конференция (28 - 30.09.1938). Царят е доволен от успешните резултати на конференцията, защото премахва заплахата от война между западноевропейските демократични държави. Подобна война според него ще доведе до болшевизиране на Европа. Затова противоречията между западните държави трябва да се изглаждат и да се изолира СССР от активната европейска политика. Наистина колко мъдър, прозорлив и умен е този човек. Събитията след това го доказват.

След Мюнхен Англия и Франция разбират, че обуздаването на Германия и желанието на Хитлер за световно господство може да стане чрез Създаването на железен кордон около Германия и консолидирането на Балканите. Това е възможно само чрез привличането на България и Унгария. Затова трябва да се отменят несправедливите Ньойски и Трианонски договори, или да се направят известни отстъпки в началото и дадат обещания за след края на евентуалният конфликт.

Основната идея, която определя политиката на малките европейски държави по това време е ревизионизмът на Версайската система - пострадалите (България и Унгария) искат да се възстанови справедливостта; незаслужено облагодетелстваните (Гърция, Румъния, Югославия) държат на запазване на статуквото. След Мюнхенският договор, Англия и Франция показват, че Версайската система не е абсолютна, и с това още повече усложняват положението.

Англия се проявява като антиревизионистична, а не антифашистка сила; като защитник на статуквото и несправедливостта, а не на демокрацията. Чърчил подчертава ключовото положение на България за изпълнение на английските гаранции към Гърция и Румъния, и настоява да се направи всичко възможно за спечелването ѝ като гарантираните страни платят съответната цена: Румъния - Добруджа, Гърция - излаз на Бяло море през Западна Тракия. Това е единствената мисъл на Чърчил в полза на България през цялата му политическа кариера. По това време той не е член на правителството. За съжаление "Когато якобинците станат министри, те не стават якобински министри"¹. Известният английски дипломат Е. Г. Листър предупреждава Форин Офис, че ако Румъния не бъде заставена да върне Южна Добруджа, България неизбежно ще мине на страната на Оста, и напомня, че Първата световна война се удължава с 2 - 3 години, защото Сърбия отказва да отстъпи Македония и България се присъединява към Германия.

След започване на Втората световна война, България обявява строг неутралитет на 16.09.1939 г. Крал Джордж VI изпраща писмо на цар Борис, в което пише, че българският неутралитет ще бъде зачитан "До най-висша степен от моята Империя, стига той да не бъде накърнен от други". Ясно е, че островните дипломати очакват съветски натиск и настъпление срещу България.

Българският неутралитет внезапно става еднакво неприемлив и за Германия, и за Англия. Създава се ситуацията от 1915 г. Опазването на неутралитета на България предполага, едновременно конфронтация на София и с Берлин, и с Лондон. И двете воюващи страни трябва да бъдат убедени, че запазването на българският неутралитет е в тяхна полза. Решаването на тази тежка задача става невъзможно, поради появяването на нов изключително усложняващ фактор. Рязко се активизират действията на СССР на Балканите. По време на срещата Хитлер-Молотов в Берлин пратеникът на кремълският диктатор направо иска от Хитлер България. Москва започва пряко дипломатическо настъпление в България, по време на което предлага договор за "дружба и взаимопомощ", подобен на договорите, натрапени на бившите Прибалтийски държави. Като гаранция за "дружбата и взаимопомощта" СССР иска да му се предоставят две военно-морски (Варна и Бургас) и тридесет летища (военно-въздушни бази) на българска територия и да ги охранява съветска войска. Това по същество е нежна формулировка на окупацията. През лятото на 1940 г. Сталин предлага на цар Борис III съветско съдействие, за да получи България и Северна Добруджа, и да има обща граница със СССР. Това вече е неприкрит разговор за бъдеща анексия. Разбира се, че монархът не е наивник и отхвърля това

¹ Думи на френския аристократ О. Мирабо (1749-1791), депутат от "третото съсловие" в Генералните щати (1789).

"мило"предложение¹. В името на историческата истина следва да се изтъкне голямата заслуга на цар Борис III, че не допуска реализирането на първия опит за интегрирането на страната ни в сферата на сталинизма.

Дългата дипломатическа игра накрая завършва успешно за България. На 07.09.1940 г. в Крайова е подписана спогодба между Румъния и България, съгласно която Южна Добруджа става българска и между двете държави се възстановява границата от 1912 г.

Натискът срещу България се засилва. Двете воюващи страни предлагат договор за съюз. В началото на 1941 г. в София пристига ръководителят на американското разузнаване полк. Уилям Донован, като личен пратеник на президента Ф. Д. Рузвелт. Опитва се да убеди царя, че изходът на войната е много далече и няма да се реши без участието на САЩ. САЩ в никакъв случай не искат да видят България сателит на Германия. Разговорът разкрива важни особености в политическото мислене на цар Борис. Според него войната между Англия и Германия е абсолютно излишна и вредна за човечеството; затова трябва да се прекрати. Идеята е ясна - Западът се самоунищожава, от което печели опасният Изток (СССР), управляван от жестока и античовешка идеология. Проницателният и високоинтелигентен гост обяснява на августейшия домакин, че в двубоя между нацистка Германия и демократична Англия се сблъскват противоположни политически системи. В тези условия не може да има нито примирение, нито среден път. Това е конфликт между демокрацията и тоталитаризма. В гигантската схватка на великаните, България е принудена да избере страната на тоталитаризма. По такъв начин прави първата крачка към създаването на условия за 9.09.1944 г. и последвалата го трагедия.

Положението на България в началото на 1941 г. е особено сложно. Двете воюващи страни я желаят за свой съюзник и натискът им е голям. Дилемата е сложна, неопределеността огромна. Английският пълномощен министър в София Дж. Рендел, в разговорите с цар Борис предлага съюз с Англия, като изтъква причините за това: Германия не търси приятели и съюзници, а безсловесни и покорни сателити; неясно бъдеще на съветско-германските отношения - вероятността за война между СССР и Германия е особено голяма; временен характер на американския неутралитет - рано или късно, САЩ ще се намесят във войната на страната на Англия, аргумент, изложен и от У. Донован; колкото по-тясно се ангажира България с Германия, толкова по-тежко ще бъде възмездието над нея след разгрома на фашизма. В кампанията се включва и Чърчил (вече министър-председател), който на 9.02.1941 г. произнася реч, предназначена, ако не да привлече, поне да сплаши ненавижданата и презирана от него страна.

Цар Борис има и друга възможност, която е добра за България - да се окаже на германската армия символична съпротива, след което да сложи оръжие. Дания постъпва по същия начин. Предимствата на тази стратегия са следните: избягват се катастрофалните последствия от безнадеждната съпротива на българската армия срещу многобройния, силен и тежковъоръжен противник; последващата нацистка окупация ще бъде относително безкръвна; след поражението на Германия, България ще бъде между победителите.

¹ Във връзка с това Сталин казва пред българския пълномощен министър в Москва Ив. Стаменов "Вашият цар е много умен човек". Подобна ласкава оценка болшевишкият диктатор не е изказвал за никой от съвременниците си.

Друг вариант е без формално да се обвързва с Англия, България да отхвърли германското предложение, нарушаващо неутралитета и суверенитета ѝ. Царят призовава армията и народа да го защитят. При подобна стратегия, на практика се реализират всички отрицателни и положителни страни на английският вариант. Това са възможностите за избор на България в началото на 1941 г. Пълномощният министър на САЩ Дж. Ърл симпатизира на България и цар Борис. Затова предлага на царя Датската алтернатива. Според него царят; "трябва да пожертва един български полк", за да нареди страната си в лагера на победителите. Царят отхвърля идеята на американския дипломат като му обяснява, че в страната ще се намерят поне двадесет негодника, които веднага ще се кандидатират за поста на прохитлеристки управник на България. А мераклиите за министри и висши администратори са стотици. Всеки, който познава българските условия, безусловно ще приеме правотата на подобно съждение. От друга страна царят, без съмнение, е загрижен и за съдбата на короната и бъдещето на династията.

След дълги и мъчителни размисли царят събира в двореца трима от своите министри: Б. Филев, министъра на външните работи Ив. Попов и министъра на войната ген.лейт. Теодоси Даскалов. Съобщава им, че при създаването се положение германската армия ще премине през България във всички случаи. По-добре е тя да мине през съюзна държава. Външният министър Ив. Попов остро протестира и казва, че това е безумие. Никой не го слуша. Предложението лесно минава и през Народното събрание. Н. Мушанов, П. Стайнов и А. Держански се опитват да протестират, но мнозинството с викове "ура" заглушава протестите им. Не се обсъжда и внесена преди заседанието декларация на 17 депутати. Еуфорията затъмнява умовете на всички и те действат като хипнотизирани. Фаталният избор е направен. България за пореден път е поведена към ешафода на историята от безумни политици...

Поради обявеното заболяване на външният министър Ив. Попов, той не участва в българската делегация. Богдан Филев заминава за Виена и на 01. 03.1941 г. подписва договора за присъединяването на България към "Оста" - пакта, укрепващ тоталитаризма и насочен срещу демокрацията и хуманизма. Поради технически причини церемонията е забавена с 4 часа, но за това не са оповестени войските. По предварително построените мостове през Дунава германската армия влиза в България, преди формалното подписване на договора. Филев прави жалък опит да изрази някакъв протест. Съгласно договорът България получава територията от устието на р. Струма до устието на р. Марица.

Тежката международна обстановка и геополитическото положение на страната, я заставят да направи този тежък избор. България се намесва във Втората световна война и отново е принудена да вземе страната на губещите,